

Гузій І. С.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ
К ПРОФЕСІОНАЛЬНІЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦІАЛІСТІВ
ІНФОРМАЦІОННОГО, БІБЛІОТЕЧНОГО І АРХІВНОГО ДЕЛА**

В статті розглядаються можливості використання інтегративного підходу к професійному образованию будучих спеціалістів інформаційного, бібліотечного і архівного дела, аналізується сучасний стан навчання спеціалістів даних спеціальностей і ряд аспектів оновлення змісту підготовки, пов'язаних з реструктуризацією навчальних планів і створенням нової інтегрованої спеціальності 029 «Інформаційне, бібліотечне і архівне дело». Обґрунтовані концептуальні основи інтегративного підходу к професійній підготовці будучих спеціалістів інформаційного, бібліотечного і архівного дела (мотивації, компетентності, фундаменталізації, креативності, комплексності, неперервності, створення освітнього середовища і науково-методического забезпечення).

Ключові слова: концептуальні основи, інтегративний підхід, професійна підготовка, будучі спеціалісти, інформаційна, бібліотечного і архівного дела.

Guzii I. S.

**CONCEPTUAL BASES OF THE INTEGRATED APPROACH TO PROFESSIONAL PREPARATION
FOR FUTURE FACTORS OF INFORMATIONAL, LIBRARY AND ARCHIVE COURSE**

The article considers the possibilities of using an integrative approach to the professional education of future specialists in the information, library and archives, analyzes the current state of training specialists of these specialties and a number of aspects of updating the content of training related to the restructuring of curricula and the creation of a new integrated specialty 029 «Information, Library and archival affairs». The conceptual foundations of the integrative approach to the training of future specialists in information, library and archives (motivation, competence, fundamentalism, creativity, complexity, continuity, creation of educational environment and creation of appropriate scientific and methodological support) are substantiated. In particular, the Integrative approach acts as a factor in the motivation of learning, providing professional knowledge of unity and interconnectivity; purpose-setting for the use of integration are the professional and general competences of a particular specialty); integration is based on the principle of the fundamentalization of education; Integrative approach in professional training acts as a means of forming a creative personality specialist in informational, library and archival affairs; the practical realization of the integrative approach takes place in all the main parts of the educational process, which corresponds to the principle of inequality; the use of an integrative approach requires the formation of an appropriate educational environment and teaching and methodological support.

Key words: conceptual principles, integrative approach, professional training, future specialists, information, library and archival affairs.

Рецензент: Кохановська О.В.

УДК 378:[658,612:001]

Золотовська В. С.*

**ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОРСЬКОГО
ПРОФІЛЮ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті проаналізовано науково-педагогічний аспект проблеми вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти морського профілю; окреслено його роль у розвитку освіти майбутніх моряків, у формуванні в них соціально-комунікативної компетентності, що сприяє розв'язанню певного кола професійних завдань, запобіганню проблем, зокрема на судах

*© Золотовська В. С.

із багатонаціональним екіпажем. Уточнено сутність ключових понять із проблеми дослідження, проаналізовано контент категорій «іншомовне професійне мовлення», «іншомовна професійна підготовка фахівців у закладах вищої освіти морського профілю» та схарактеризовано сучасні принципи і підходи до формування іншомовного професійного мовлення моряків.

Ключові слова: іншомовне професійне мовлення; принципи і підходи; професійна підготовка фахівців; заклади вищої освіти морського профілю; соціально-комунікативна компетентність.

Сучасний стан професійної освіти в Україні не повною мірою відповідає нагальним потребам щодо рівня компетентності працівників, зокрема морського профілю. Причинами такого стану є як зовнішні, так і внутрішньогалузеві проблеми. Швидка деактуалізація змісту освіти й методичного забезпечення, матеріально-технічної бази, трансформація вимог до випускників, періодичні зміни організаційного та нормативно-правового аспектів системи морської освіти значно ускладнюють забезпечення високого рівня кваліфікації працівників морського флоту. З огляду на окреслене, актуальності набуває проблема підготовки моряків до виконання професійних функцій.

Важливим елементом такої підготовки є гуманітарна складова, зокрема іншомовна комунікативна, що визначає ефективність професійної діяльності сучасного працівника морського флоту в міжнародному багатонаціональному екіпажі судна, його готовність адаптуватися до умов перманентно створеного поліетнічного середовища. Відтак актуалізується розроблення теоретико-методичних аспектів проблеми забезпечення в закладах вищої освіти (ЗВО) гуманітарної підготовки. Зокрема, вважаємо необхідним уточнити контент ключових понять дослідження («іншомовне професійне мовлення», «іншомовна професійна підготовка фахівців у ЗВО морського профілю» та близьких за значенням категорій, які стосуються проблем вивчення іноземних мов, гуманітарної підготовки, фахівців ЗВО морського профілю.

Питання загальної підготовки студентів до професійної діяльності досліджували О. Абдулліна, В. Гриньова, І. Зязюн, Л. Кондрашова та ін. Проблеми фахової готовності майбутніх фахівців у ЗВО морського профілю розглядали М. Кулакова, О. Попова, Л. Ступіна та ін. Учені досліджували можливості формування професійно значущих якостей майбутніх моряків і судових офіцерів у процесі вивчення різних навчальних дисциплін – соціально-гуманітарних (М. Бабишена, О. Фролова), фахових (М. Кулакова, І. Сокол). Теорію і практику формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв засобами опанування іноземних мов висвітлювали С. Буценко, С. Козак, В. Чернявський та ін. Вітчизняними лінгводидактами було відокремлено найефективніші принципи навчання діалогічного мовлення на засадах комунікативно-когнітивного підходу (Н. Бориско, О. Заболотська, Л. Морська, Н. Склярєнко та ін.). Аналіз досліджень проблем функціонування сучасної освіти моряків визначає вектори подальшого вивчення теоретико-методологічних аспектів проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців морського профілю, особливостей формування в них соціально-комунікативної компетентності тощо.

Метою статті є уточнення контенту категорій «іншомовне професійне мовлення», «іншомовна професійна підготовка фахівців у ЗВО морського профілю» та характеристика сучасних принципів і підходів до формування соціально-комунікативної компетентності в майбутніх моряків.

Відповідно до вимог міжнародної Конвенції з підготовки та надання дипломів морякам і несення вахт 1978 р. (ПДМНВ – 78, STCW – 78); міжнародного Кодексу з підготовки та надання дипломів морякам і несення вахт 1995 р. (КПДМ – 95, CODE – 95) та з урахуванням манільських поправок Україною 2012 року було розроблено галузевий стандарт освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста за кваліфікацією 3141 «Механік (судновий)», який поширюється на всю систему вищої освіти України, зокрема ЗВО усіх форм власності [7, с. 4]. У нормативній частині

стандарту подано рекомендований перелік навчальних дисциплін і практик, а також компетенцій відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівців морського профілю. Її аналіз дає можливість визначити роль і місце вивчення іноземних мов у програмах підготовки ЗВО морського профілю.

Освітньо-професійна програма підготовки майбутніх фахівців морського флоту передбачає три цикли в нормативній та два – у варіативній частині, де цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки становить 756 академічних годин, з яких 216 відведено на вивчення англійської мови (за професійним спрямуванням) [5].

У зазначеному вище документі надано перелік компетентностей студента з англійської мови професійного напрямку «Морський та річковий транспорт». Основними вимогами є: опанування курсантами знань під час підготовки до професійної діяльності, що сприяють формуванню вміння нестандартно розв'язувати завдання і проблеми, орієнтуватися в інформаційному полі, збирати та інтерпретувати інформацію, користуватися засобами особистісної комунікації [5]. У результаті навчання англійської мови у ЗВО морського профілю курсанти засобами мовлення передусім розширюють свої професійні знання.

З огляду на зазначене, У. Ляшенко наголошує, що досконале володіння професійною лексикою англійської мови є необхідною умовою комунікативного компоненту готовності майбутніх фахівців морського профілю, адже навіть задовільне володіння нею може призвести до катастрофічних наслідків (неправильне розуміння інструкцій, повідомлень, мови комуніканта) [4]. Відтак навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» під час підготовки майбутніх моряків виконує багаторівневі функції, які сприяють інтегруванню знань, формуванню уявлень з дисциплін усіх циклів підготовки й удосконаленню професійних умінь і навичок курсантів, та є однією з пріоритетних.

Специфічними рисами навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» В. Юкало визначає такі: володіння термінологією та понятійно-категоріальним апаратом певної сфери діяльності фахівця; наявність ситуацій, що актуалізують використання іноземної мови та забезпечують спілкування в межах професійної сфери, спонукаючи до вживання спеціалізованої мови [8]. Залежно від специфіки професійної діяльності визначається мовний та мовленнєвий матеріал – лексика, необхідна фахівцю для професійної діяльності в міжнародному середовищі.

Під професійним спілкуванням фахівців морського профілю розуміють мовленнєву взаємодію фахівців у сфері професійної діяльності з колегами, партнерами, роботодавцями, представниками органів контролю безпеки життєдіяльності та професійної діяльності на морі [4, с. 49].

Розглядаючи вивчення однієї або кількох мов як цілеспрямований організований процес набуття особою мовної і мовленнєвої компетентності, його основним результатом визначаємо сформованість належного рівня готовності до застосування іншомовної комунікації. Тобто цей процес передбачає опанування учнем, курсантом, слухачем певного запасу знань, вироблення професійно спрямованих комунікативних умінь і навичок володіння іноземною мовою. У результаті такої підготовки (синтезу навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності) у майбутнього моряка формується іншомовне професійне мовлення, що є в подальшому засобом ефективного спілкування, налагодження контакту з іноземними колегами, сприяє запобіганню конфліктів під час перебування на судах з багатонаціональним екіпажем. Адже зміст навчальної дисципліни містить також матеріали про культуру і традиції різних народів світу, що дає змогу краще розуміти представників різних етносів, ефективніше взаємодіяти з ними під час спільної діяльності.

Як стверджує О. Істоміна, причинами конфліктів у міжнародних екіпажах найчастіше є етнічні стереотипи й упереджене, негативне ставлення до людей певної національності, відмінності в національному менталітеті, неприйняття релігійних або

культурних відмінностей, «морських» прикмет тощо. Згодом зазначене переноситься на ділову сферу, що шкодить роботі, викликаючи конфлікти [3] Отже, на перший план виходить необхідність формування іншомовного професійного та діалогічного мовлення, що сприятиме запобіганню деструктивних проявів.

Сьогодення вимагає набуття курсантами високого рівня володіння мовами інших країн, зокрема англійською, яка вважається нині універсальною для переважної кількості представників морської професії.

Досліджуючи проблеми навчання діалогічного мовлення курсантів – майбутніх судноводіїв, С. Барсук розглядає «іншомовне професійне мовлення» як вмотивовану та адресну респонсивну взаємодію між представниками спільної сфери діяльності, спрямовану на вирішення професійно значущих питань [1]. Водночас саме застосування іншомовного професійного мовлення забезпечує певний досвід розуміння культурно-історичних і національних особливостей різних народів, усвідомлення самотності й унікальності кожного, поваги до традицій і цінностей, притаманних йому.

Дослідницею також було окреслено педагогічні умови ефективного формування іншомовного професійного діалогічного мовлення майбутніх судноводіїв, основними з яких вона визначає такі: забезпечення позитивної мотивації курсантів до оволодіння іншомовним професійним мовленням; розуміння курсантами діалогічного мовлення як респонсивного мовленнєвого акту; упровадження в освітній процес продуктивних стратегій (когнітивних, комунікативних і респонсивних); штучне створення для курсантів навчальних професійно орієнтованих ситуацій з метою занурення в мовне середовище [1]. Таким чином, визнаючи формування іншомовного професійного діалогічного мовлення процесом, пов'язаним безпосередньо з вивченням іноземних мов, розуміємо сформованість такого мовлення як закономірний результат цього процесу. Тобто на цьому етапі гуманітарної освіти вже йдеться про комунікативну готовність курсанта закладу морського профілю з ознаками відкритості, неперервності.

Найважливішими загальнодидактичними принципами формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв С. Барсук визначає принцип активності у навчанні; міжпредметної інтеграції; новизни; урахування індивідуальних особливостей; систематичності і послідовності; самостійності та свідомості; професійної спрямованості змісту і методів навчання, що є провідним для професійно орієнтованого вивчення іноземних мов курсантами технічних спеціальностей морських суден [1]. Аналіз зазначених принципів свідчить, що до основних ученою було віднесено як загальнопедагогічні, так і специфічні для підготовки фахівців морського профілю та функціонування галузі взагалі.

Комплексний підхід до реалізації визначених принципів забезпечує цілісність поглибленого навчання професійно орієнтованих навчальних дисциплін з акцентом на іншомовне діалогічне мовлення; вимагає організації відповідної діяльності від простого до складного; передбачає свідоме обрання й використання навчальних комунікативних стратегій для здійснення іншомовної підготовки, самостійне подолання можливих ускладнень у професійному спілкуванні та забезпечення самоосвіти протягом життя; сприяє адекватному порозумінню зі співрозмовниками; допомагає динамічному й міцному засвоєнню мовного та мовленнєвого матеріалу для виконання професійно орієнтованих завдань.

Т. Зубенко, з огляду на вказане, стверджувала, що «забарвлене власним позитивним ставленням, впровадження комплексу цих принципів забезпечує нешаблонну організацію навчального процесу, урізноманітнює спектр форм, методів і прийомів роботи» [2, с. 23].

Потужним специфічним принципом формування іншомовного професійного діалогічного мовлення майбутніх судноводіїв і механіків вважаємо і принцип ситуативності. Його реалізація на засадах когнітивно-комунікативного підходу передбачає створення та використання ситуацій професійного спілкування, наближених

до реальних.

Після засвоєння курсантами мовних знань (лексичних, граматичних, фонетичних), пріоритетним стає формування вмінь комунікації (взаємодії з метою досягнення результату). Саме в процесі спілкування в навчальних ситуаціях з метою вирішення професійних завдань мовленнєва взаємодія стає вже не метою навчання, а засобом формування професійної комунікативної компетентності.

Обґрунтований ученими принцип діалогу культур або міжкультурного спрямування трактують як навчальне середовище, в якому постійно відбувається зустріч з мовою і культурою інших країн, та як певний зміст навчальних матеріалів і освіти, що моделюють міжкультурний діалог, стимулюють розвиток толерантності, соціокультурної спостережливості, здатності до емпатії. Ураховуючи професійну орієнтацію курсантів, цей принцип набуває особливого значення й передбачає таку організацію навчального процесу, за якої його «центральною фігурою є студент як потенційний партнер реальної міжкультурної комунікації» [6, с. 67].

Таким чином, на основі аналізу змісту ключових понять проблеми вивчення іноземних мов у ЗВО морського профілю розуміємо категорію «іншомовне професійне мовлення» як систему набутих упродовж цілеспрямованої навчально-пізнавальної та іншомовної комунікативної діяльності компетенцій, що сприяють ефективному виконанню професійної діяльності. Відповідно іншомовна професійна підготовка фахівців у ЗВО морського профілю становить собою спеціально організований у таких закладах відкритий неперервний процес опанування курсантами іноземних мов, результатом якого є сформованість соціально-комунікативної готовності до ефективного професійного спілкування в умовах поліетнічного середовища. Реалізація окреслених у розвідці принципів сприятиме забезпеченню високого рівня мотивації майбутніх фахівців морського профілю до навчання іноземної мови професійного спрямування, активізації мовленнєвої взаємодії на заняттях; підвищенню ефективності, комплексного розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, зокрема діалогічного професійного мовлення; урахуванню специфіки навчання майбутніх моряків для задоволення їх комунікативних потреб і набуття досвіду міжнаціональних відносин.

Перспективами подальших досліджень вважаємо детальний розгляд історико-педагогічного аспекту проблеми вивчення іноземних мов у ЗВО України, визначення тенденцій розвитку вітчизняної мовної (зокрема іншомовної) освіти в закладах морського профілю.

Література:

1. Барсук С. Л. Формування іншомовної комунікативної компетентності шляхом навчання комунікативних стратегій. *Педагогічний альманах*. 2015. № 25. С. 64-68.
2. Зубенко Т. В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи як стратегічна проблема у підготовці майбутнього вчителя. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2008. № 23. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvmdu/Ped/2008_23_1/tom1.
3. Истомина О. А. Методические указания к разделу «Психология группы» курса «Профессиональная психология моряка». Владивосток: ИПК МГУ им. адм. Г. И. Невельского, 2006. 83 с.
4. Ляшенко У. І. Формування професійних цінностей курсантів морських навчальних закладів засобами англійської мови (за професійним спрямуванням). *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2014. № 42. С. 46-50.
5. Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты 1978 года (ПДМНВ-78) с поправками. СПб. : ЦНИИМФ, 2010. 992 с.
6. Словарь психолога-практика / упоряд. Головін С. Ю. Мн.: Харвест, 2003. 976 с.
7. Суліма Є. М. Освітньо-професійна програма підготовки молодшого спеціаліста. К.: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. 9 с.
8. Юкало В. Я. Структура спеціальної мови і професійного спілкування. *Дивослово*. 2005. № 12. С. 43-47.

Золотовская В. С.

ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ МОРСКОГО
ПРОФИЛЯ КАК НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье проанализирован научно-педагогический аспект проблемы изучения иностранных языков в высших учебных заведениях морского профиля; определена его роль в развитии образования будущих моряков, сформированность у них социально-коммуникативной компетентности, что способствует предотвращению определенного круга профессиональных проблем, в частности на судах с многонациональным экипажем.

Уточнена суть ключевых понятий проблемы исследования, проанализирован контент категорий «иностранная профессиональная речь», «иностранная профессиональная подготовка специалистов в вузах морского профиля» и охарактеризованы современные принципы и подходы к формированию иностранной профессиональной речи моряков.

Ключевые слова: иностранная профессиональная речь; принципы и подходы; профессиональная подготовка специалистов; вузы морского профиля; социально-коммуникативная компетентность.

Zolotovska V. S.

STUDYING FOREIGN LANGUAGES IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS
OF MARINE PROFILE AS A SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL PROBLEM

The scientific-pedagogical aspect of a problem of studying foreign languages in higher educational establishments of marine profile is analyzed in the article; its role is outlined in development of education of future seamen, forming in them of social-communicative competence that assists prevention of conflicts on courts with a multinational crew.

A number of home researchers' works and publications that examined problems concerning the theme of our research is analyzed. The essence of key concepts is specified, content of categories is analyzed «foreign professional broadcasting», «foreign professional specialists' preparation in higher educational establishments of mariners» and characterizes modern principles and approaches to forming of the foreign professional broadcasting of seaman.

The conclusion was made about specificity of studying foreign language in educational establishments of marine profile; character of corresponding humanitarian preparation is specified, in particular forming of social-communicative competence for a future seaman.

The pedagogical terms of the effective forming of the foreign professional dialogic broadcasting of future navigators basic from that scientists count providing of positive motivation of students to his capture are analyzed; understanding the students of the dialogic broadcasting as responding of speech act; introduction is in the educational process of productive strategies; artificial creation for the students of the educational professionally-oriented situations with the aim of immersion in a language environment.

Key words: foreign professional broadcasting; principles and approaches; professional specialists preparation; higher educational establishments of marine profile; terms.

Рецензент: Жорова І. Я.

УДК 374.7.013.74 (410)

Коваленко С. М., Чикалова М. М.*

РОЛЬ КОЛЕДЖІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
(БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД)

Дослідження розкриває особливості діяльності коледжів подальшої освіти (further education colleges) у напрямку реалізації концепції розвитку освіти дорослих в Англії. Розглядаються форми та типи навчальних курсів для дорослих, державні освітні програми підтримки різних категорій дорослого населення, які реалізуються на базі коледжів подальшої освіти.

*© Коваленко С. М., Чикалова М. М.